

Motion till riksdagen 2020/21:3246

av **Arman Teimouri m.fl. (L)**

Återupprätta en fungerande elförsörjning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en punktinsats för att utvärdera hur väl elnätsägarna har omhändertagit sitt ansvar för den fysiska leveransen av el i alla elnätets drifttillstånd och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Svenska kraftnät i egenskap av systemansvarig myndighet i samråd med andra aktörer ska föreslå var i elnäten fossilfri planerbar elproduktion ska placeras för att minska investeringsbehoven, stärka leveranssäkerheten och förbättra elkvaliteten och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att elproduktion som ansluts till elnäten lever upp till anslutningskraven i nätkoderna och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bistå kraftsystemets aktörer med handledning och tolkning av regelverket i ren energi-paketet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Svenska kraftnät strukturerat och metodiskt ska inventera, analysera och kvantifiera de samhällsekonomiska risker som finns förknippade med fel eller otillräcklighet i kraftsystemet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Svenska kraftnäts prioritering mellan olika investeringar tydligt ska koppla till den samhällsekonomiska riskanalysen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att samhällsekonomiska risker och direkta samhällsekonomiska kostnader ska vara styrande för driften och underhållet av transmissionsnätet och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Svenska kraftnät genom upphandling av stödtjänster bör ersätta aktörer i kraftsystemet för att agera så att riskerna minskar och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det behövs en plan för när leveranssäkerhetsmålet ska nås i olika delar av landet och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det behövs en plan för när ytterligare en kabel till Gotland kan finnas på plats och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Energimarknadsinspektionens lagstadgade redovisning av leveranssäkerheten behöver kompletteras med en övergripande redovisning av hur elkvaliteten i transmissionsnät, regionnät och lokalnät utvecklas med avseende på spänning, frekvens och övertoner och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Svenska kraftnät genom sin tariffstruktur och genom en marknad för stödtjänster ska styra lokaliseringen av elproduktion till de delar av elnätet där den gör störst nytta ur ett systemkostnads- och leveranssäkerhetsperspektiv och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att all elproduktion som nyansluts till elnäten – inklusive havsbaserad vindkraft – ska stå för de kostnader anslutningen orsakar i kraftsystemet och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Energimarknadsinspektionens kontroll av att anslutningskraven för elproduktionsanläggningar är uppfyllda behöver förbättras och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Energimarknadsinspektionen behöver ta fram en strategi för att motverka att stora anläggningar delas upp i flera små i syfte att kringgå anslutningskrav och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att intäktsregleringen behöver ses över för att säkerställa att region- och lokalnätsägarna har ekonomiska förutsättningar att leva upp till sina nya roller enligt ren energi-paketet och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att länsstyrelserna ska ta en aktiv roll i planeringen av det framtida kraftsystemet och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Svenska kraftnät ska bistå de regionala och lokala nätägarna med handledning kring vad nätutvecklingsplanerna ska innehålla och hur de ska skrivas och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Energimarknadsinspektionen ska kontrollera att nätutvecklingsplanerna håller tillräcklig kvalitet och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta ett systemråd för att säkerställa att övergripande frågor i kraftsystemplaneringen tas om hand och samordnas effektivt och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att samverkan mellan Svenska kraftnät och region- och lokalnätsägarna behöver förbättras och tillkännager detta för regeringen.

22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Svenska kraftnät i sin investeringsplanering ska ta fram analyser som jämför elnätsinvesteringar med nollalternativet att tillföra ytterligare synkron produktion på de platser där den gör störst nytta och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en grundläggande princip i statens tillståndsgivning ska vara att den är så pass effektiv att den inte blir tidsstyrande för den sökande och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kostnaderna för transmissionsnätet till största delen bör bäras av elproducenterna och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om synliggörande av kostnader som uppstår i kraftsystemet och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla typer av elnätstariffer på ett transparent sätt ska avspegla de rörliga respektive de fasta elnätskostnaderna samtidigt som de är utformade för att undvika trängsel i elnäten och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tariffer för anslutning av lagringsanläggningar till elnäten och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att marknaden för kraftsystemets stödtjänster behöver utvecklas till att omfatta en större del av kraftsystemets behov och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stödtjänsterna och handeln med dessa ska utformas enbart utifrån kraftsystemets behov och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Energimarknadsinspektionen i samråd med Svenska kraftnät bör göra en översyn av indelningen av Sverige i fyra elprisområden och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att all flexibilitet i elanvändningen ska vara frivillig och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det inte ska finnas krav på att apparater är utformade för att kunna variera sin elanvändning utom användarens kontroll och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kraftsystemet ska utformas så att människor har råd att använda den el de behöver och företag har konkurrenskraftiga villkor och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stora variationer i elpriset ska motverkas och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Svensk energipolitik behöver långsiktighet och bred förankring. Kraftsystemet, eller som det ibland populärt kallas – elsystemet – består av elproduktion, transmission av el genom kraftledningar och av användare som förbrukar el. Syftet med systemet är att försörja invånare och företag med den el de behöver när de behöver den. Kraftsystemet finns till för samhällets skull. Samhället ska kunna förvänta sig att kraftsystemet

levererar utifrån de behov som finns. Leveranssäkerheten ska vara god. Systemet ska utformas och drivas samhällsekonomiskt effektivt.

Vi står inför en situation där kraftsystemet blir än viktigare än tidigare. När de tre energisystem vi länge har levt med – el, värme och bränslen – integreras till ett enda system står elen i centrum. Elanvändningen i Sverige ser ut att behöva öka med runt 50 procent de kommande 20 åren. Den ökade efterfrågan är en direkt konsekvens av arbetet mot klimatförändringarna. Framför allt är det industrins och transportsektorns elektrifiering som driver de ökade behoven. Vägarna behöver elektrifieras, landström för fartyg behövs i hamnarna, industrins användning av fossila bränslen för allt från reduktion av järn till processvärme och ångmetanreforming behöver fasas ut och en storskalig produktion av fossilfria energibärare till de sektorer som inte kan elektrifieras behöver komma igång. Parallellt med de ökade behoven ökar också användarnas krav på tillförlitligheten i elleveranserna. När mer och mer i våra liv blir helt beroende av en fungerande elförsörjning blir konsekvenserna även av små eller korta avbrott större än de skulle ha varit för bara några år sedan. Kraftsystemets förmåga att leverera kostnads-effektivt och pålitligt har blivit viktigare, och är på väg att bli än viktigare, för tillväxten i alla delar av samhället än den redan var.

Samtidigt är kraftsystemet idag kraftigt försvagat gentemot situationen för bara några år sedan. Vi rör oss i rask takt mot en situation där elanvändarna regelmässigt förväntas anpassa sin konsumtion utifrån kraftsystemets förmåga att leverera. Människor förväntas göra anpassningar som begränsar dem i sin vardag och företag förväntas acceptera en sämre konkurrenskraft för att hantera problem som är en direkt följd av medvetna politiska beslut.

Utfasningen av de fossila bränslena kräver en omfattande elektrifiering av industrin såväl som av transportsektorn. För att den ska gå att genomföra måste kraftsystemet ha förmåga att leverera på en helt ny nivå. Oro för att elförsörjningen inte ska fungera tillfredsställande eller att elen inte ska räcka till på lokal, regional eller nationell nivå får inte bli en aspekt som vägs in när ett företag står inför att ställa om sin produktion eller när den enskilde avgör om nästa bil ska vara elektrisk. Elförsörjningen ska fungera och det ska vi kunna lita på. Inte heller får kostnaden för elen bli så hög att den avskräcker människor från att göra de investeringar som behövs för att klimatomställningen ska kunna fortsätta. Det här är också tydligt i elmarknadsförordningen, (EU) 2019/943. Prisbildningen ska styra etablering av elanvändning och produktion. Fysiska hinder mot anslutning får inte vara styrande.

Under lång tid har politiska målsättningar och styrmedel utformats utan tillräcklig hänsyn till konsekvenserna för kraftsystemet som tekniskt system. Det är den grundläggande förklaringen till de växande problemen vi idag ser. Det gör också att vi har ett sämre utgångsläge än vi borde ha haft när kraftsystemet nu på relativt kort tid behöver byggas ut kraftigt.

1 Kraftsystemet

Elnätsinvesteringar

Det finns en uppfattning om att de akuta problemen i kraftsystemet kan avhjälpas genom investeringar i elnäten och framförallt då i transmissionskapacitet från norr till

söder. Här behövs en nyansering. Att bygga ut näten löser vissa bekymmer, men långt ifrån alla.

Det är kraftsystemet i alla dess delar som behöver utvecklas. Som exempel skulle många av de problem vi ser i södra Sverige vara lösta om det fanns mer planerbar elproduktion i söder. Den planerbara kapaciteten i norr är inte heller tillräcklig för att förse hela Sverige med el i ansträngda lägen rent oavsett hur mycket transmissionskapacitet som byggs. Den lediga kapacitet som finns tillgänglig i norr ser också ut att minska snabbt de kommande åren i takt med att industrin i norra Sverige elektrifieras och ny industri etableras.

Ett ensidigt fokus på elnätsfrågor löser således inte de problem som finns i kraftsystemet och det är inte heller tillräckligt för att förbereda kraftsystemet för de utmaningar som väntar.

Leveranssäkerhet

För att kraftsystemet ska fungera måste produktion, nät och förbrukning samverka på ett driftsäkert sätt. Liberalerna har tagit initiativ till att ett uttalat mål för leveranssäkerheten ska tas fram, vilket riksdagen har ställt sig bakom och tillkännagivit för regeringen.

För att kraftsystemet ska fungera behöver ett antal grundläggande tekniska egenskaper upprätthållas. När något inträffar som gör att de tekniska villkoren inte är uppfyllda måste Svenska kraftnät i sin roll som systemansvarig myndighet vidta åtgärder för att återföra elnätet till sitt normaltillstånd.

Svenska kraftnät måste i varje givet ögonblick säkerställa att kraftnätet befinner sig inom fördefinierade gränser avseende *spänning*, *frekvens* och *effekt*. Kraftsystemet måste också vara robust. Det ska klara av att den största komponenten slutar fungera, ett så kallat dimensionerande fel. Kraftsystemet måste också hela tiden kunna övervakas och styras.

Utöver det krävs en förmåga att ta systemet tillbaka till normaldrifttillståndet om något inträffar som tar systemet till skärpt drift, nöddrift eller till och med nätsammanbrott. Vid nätsammanbrott måste systemet kunna spänningssättas igen. Dessutom är det nödvändigt att kraftsystemet fungerar som avsett under långvariga samhällskriser. Att kraftsystemet ska fungera under en kris krävs dels av EU-regelverket, men det är också centralt för totalförsvaret. Totalförsvarsbehoven finns kravställda från Försvarmakten.

Kraftsystemet måste fungera i alla de här situationerna. Att systemet fungerar vid normaldrift räcker inte. Utformningen och dimensioneringen av kraftsystemet avgörs ofta i högre grad av att det ska fungera i ansträngda situationer än av att det ska finnas el i uttagen när allt fungerar som det ska. Den politiska styrningen på området måste utformas med detta i beaktande.

Men komplexiteten i hur kraftsystemet fungerar har sällan varit styrande i den energipolitiska diskussionen. Ofta har den varit helt bortglömd. I den mån konsekvenserna av energipolitiken har analyserats har analysen stannat vid energi och aktiv effekt i normaldrifttillståndet. Att säkra de egenskaperna är det enkla. Energi och aktiv effekt är sällan de dimensionerande parametrarna. Avsaknaden av teknisk helhetssyn har gjort att flera av de stora energipolitiska besluten under 2000-talet har lett till en kraftigt försämrad leveranssäkerhet i kraftsystemet, särskilt i södra Sverige.

Ansvar för kraftsystemet

De balansansvariga har det ekonomiska ansvaret för att elleveranserna fungerar. Däremot är det alltid elnätsägarna som har ansvaret för den fysiska elleveransen oavsett vilket drifttillstånd elnäten befinner sig i. Elnätsägarna behöver ha beredskap för att ta detta ansvar. Ansvaret är inte begränsat i tiden. Ansvaret för att den fysiska elleveransen ska fungera gäller även framåtblickande.

Energimarknadsinspektionen (Ei) ansvarar för tillsynen av elnätsägarnas efterlevnad av de gällande regelverken. Av särskild vikt är att Ei regelbundet utövar tillsyn gentemot Svenska kraftnäts efterlevnad av regelverket. Ei behöver utifrån Svenska kraftnäts egen årliga utvärdering av driftsäkerheten, vilket affärsverket har uppdraget att genomföra, utvärdera hur väl kravet att kunna hantera olika typer av felfall uppfylls. En sådan utvärdering är central för att det ska vara möjligt att värdera leveranssäkerheten i kraftsystemet.

- Energimarknadsinspektionen bör i en punktinsats utvärdera hur väl elnätsägarna har omhändertagit sitt ansvar för den fysiska leveransen av el oavsett elnätets drifttillstånd.

Svenska kraftnät har som systemansvarig myndighet ett ansvar att tydliggöra kraftsystemets utveckling och ge förutsättningar och incitament för systemets aktörer att vidta de åtgärder som krävs för att kraftsystemet fortsatt ska vara tillförlitligt och för att dess delar ska kunna samverka driftsäkert.

För att kraftsystemets alla aktörer ska ha förutsättningar att tillsammans bygga ett kostnadseffektivt system behövs information om var i elnäten aktiva och reaktiva resurser skulle göra störst nytta.

- Svenska kraftnät bör i egenskap av systemansvarig myndighet i samråd med andra aktörer föreslå var i elnäten aktiva och reaktiva resurser ska placeras för att minska behoven av elnätsinvesteringar, stärka leveranssäkerheten och förbättra elkvaliteten.

Vi liberaler menar att den lagstiftning som behövs finns på plats. Inte minst har EU:s ren energi-paket tydliggjort sådant som tidigare var otydligt. Det behövs en del handledning från myndigheterna kring hur aktörerna ska tolka de gällande regelverken, men några regeländringar behövs inte i det här läget. Det viktiga är istället att aktörerna, med myndigheterna i spetsen, blir bättre på att arbeta enligt de regelverk som gäller.

- Svenska kraftnät och Energimarknadsinspektionen ska inom sina respektive ansvarsområden bistå kraftsystemets aktörer med handledning och tolkning av regelverket i ren energi-paketet.

Risker i kraftsystemet

Kraftsystemet kan inte utformas för att hantera alla situationer som kan uppstå, det är heller inte rationellt att försöka då det skulle göra att kostnaderna ökar dramatiskt. Däremot ska systemet vara tillräckligt driftsäkert. Riksdagen har på Liberalernas initiativ tillkännagivit för regeringen att ett mål för leveranssäkerheten i elförsörjningen ska etableras.

Idag är marginalerna i kraftsystemet (inte bara i elnäten) för små. Människor och verksamheter i södra Sverige är utsatta för oacceptabla risker. Sommaren 2020 såg vi att marginalerna plötsligt kunde visa sig vara mindre under sommaren än vad de är under vintern, vilket är en ny situation. Svenska kraftnät tvingades avtala om drift av Ringhals 1, Karlshamnverket och Rya Kraftvärmeverk, inte för att den aktiva effekten

behövdes utan för att nätstabiliteten krävde det. Att vi hamnade i en sådan situation är ett dåligt tecken då det är en stark signal om att kraftsystemet saknar marginaler. Systemet är inte tillräckligt robust. Det behövs både investeringar i elnäten och investeringar i synkron produktion i södra Sverige.

Svenska kraftnät måste i sitt riskarbete ha ett tydligt samhällsekonomiskt synsätt. Samhällets kostnader för avbrott och dålig elkvalitet behöver hela tiden vägas mot de kostnader som är förknippade med att minska riskerna. Det politiskt satta leveranssäkerhetsmålet kommer när det är på plats att definiera vilken risknivå myndigheten ska sikta mot.

Svenska kraftnät har tillgång till ett antal verktyg för att kontrollera riskerna i kraftsystemet. De används inte för att hålla kraftsystemet i sitt normaldriftstillstånd, men är helt avgörande för att ta kontroll över en situation där driften av systemet störs av någon anledning och återföra kraftsystemet till sitt normaldriftstillstånd.

Att hålla risknivån i kraftsystemet är en lagstadgad skyldighet för Svenska kraftnät gentemot aktörerna i kraftsystemet. Det är också en skyldighet gentemot grannländerna då problem i kraftsystemet i Sverige kan orsaka allvarliga störningar även utanför landets gränser. Många av de risker som föreligger mot leveranssäkerheten har med elproduktionen att göra. Till exempel innebär en lägre produktion vid kärnkraftverken i Ringhals eller Oskarshamn under den årliga avställningen att elnätets kapacitet att överföra el från norr till söder minskar. Minskningen i överföringskapacitet kan vara betydande. Det illustrerar hur viktigt det är att Svenska kraftnät som en del av sin riskhantering har en tät dialog med kraftsystemets aktörer och i förekommande fall ersätter dem för att agera på ett sätt som minskar riskerna genom att upphandla stödtjänster.

- Svenska kraftnät ska strukturera och metodiskt inventera, analysera och kvantifiera de samhällsekonomiska risker som finns förknippade med fel eller otillräcklighet i kraftsystemet.
- Svenska kraftnäts prioritering mellan olika investeringar ska tydligt koppla till den samhällsekonomiska riskanalysen.
- Samhällsekonomiska risker och direkta samhällsekonomiska kostnader ska (snarare än t.ex. affärsverkets egna kostnader) vara styrande för driften och underhållet av transmissionsnätet.
- Svenska kraftnät bör ersätta aktörer i kraftsystemet för att agera så att leveranssäkerhetsriskerna minskar genom upphandling av stödtjänster.

Leveranssäkerhetsmålet

Leveranssäkerheten är ett mått på hur väl kraftsystemet utför sin funktion därmed förutsättningarna för systemet att fortsätta leverera el till användarna. Leveranssäkerhetsmålet är således mycket bredare än en enkel mätning av till exempel avbrottsfrekvens. Det är istället ett mått på den sammanvägda risknivån i kraftsystemet.

Ett leveranssäkerhetsmål är i praktiken ett politiskt satt mål för vilka risker som ska accepteras i kraftsystemet. Målet blir styrande för vilka insatser som ska sättas in för att minska riskerna och vilka kostnader dessa insatser genererar. Leveranssäkerhetsmålet är alltså något mycket bredare än till exempel ett mål för avbrottsfrekvensen. I leveranssäkerhetsmålet ingår risken för avbrott, men också systemets förmåga att fungera i skärpt drift och nöddrift samt effektiviteten i återuppbyggnaden efter ett nätsammanbrott. Allt detta vägs i leveranssäkerhetsmålet samman som ett mått på samhällets risk-exponering.

Energimarknadsinspektionen har uppdraget att presentera ett så kallat tillförlitlighetsmål i februari 2021, vilket är regeringens sätt att omhänderta riksdagens tillkännagivande om ett leveranssäkerhetsmål. För att göra målet praktiskt användbart kan det med fördel brytas ner i ett antal indikatorer. Men fokus ska vara att hålla samhällets riskexponering på rätt nivå.

- Regeringen behöver presentera en plan för när leveranssäkerhetsmålet som ska presenteras under 2021 kan antas nås i olika delar av landet.

Leveranssäkerheten på Gotland

Gotland har de senaste åren gång på gång drabbats av omfattande strömavbrott. I de flesta fallen har det berott på problem med undervattenslänkarna till fastlandet. Situationen är ohållbar för hushållen, företagen såväl som för totalförsvaret. Gotland ska – liksom landets alla andra delar – ha en leveranssäker, kostnadseffektiv elförsörjning. Elförbrukningen på Gotland förutses också öka framöver inte minst genom att cementfabriken i Slite behöver utrustas med en anläggning för att avskilja koldioxid från cementproduktionen.

Liberalerna har under mandatperioden drivit frågan om en tredje undervattenlänk till Gotland.

Svenska kraftnät planerade tidigare för en tredje förbindelse till Gotland, men planeringen avbröts i maj 2017 då man inte ansåg att projektet skulle vara samhällsekonomiskt motiverat. Svenska kraftnät har i en förnyad analys under 2020 landat i slutsatsen att den tredje förbindelsen behövs, vilket meddelades i slutet av augusti.

Gotland är den svenska experimentarenan för ett kraftsystem med en stor andel väderberoende produktion. Energimyndigheten har haft flera uppdrag de senaste åren där Gotland varit fullskaleexperimentet för att undersöka hur ett ”100 % förnybart” kraftsystem skulle fungera. Ansatsen har varit ambitiös. Man har tittat på hur alla samhällssektorer ska kunna bli fossilfria och man har inkluderat behoven såväl i fredssom i orostider. Region Gotland, Vattenfall och Transportstyrelsen har också deltagit i arbetet.

Experimentet får anses ha gett intressanta resultat. Precis som Liberalerna länge har påtalat leder ett för stort beroende av väderberoende energiproduktion till att elanvändarna måste vänja sig vid att det inte finns el när de behöver den. Syftet med kraftsystemet är utmanande att uppfylla i ett sådant system. På Gotland har det inte fungerat.

Det är hög tid att låta gotlänningarna och företagen på Gotland slippa sin roll som försökskaniner. Även Gotland ska ha en fungerande elförsörjning. Det snabbaste sättet att lösa det är att lägga en tredje undervattenslänk till Gotland.

- Regeringen behöver presentera en plan för när en ytterligare kabel till Gotland kan finnas på plats.

Redovisning av leveranssäkerhetens utveckling

Ellagen stadgar att Energimarknadsinspektionen (Ei) ska rapportera hur leveranssäkerheten har utvecklats under året. Ei behöver utöver redovisningen av antal avbrott och dessas längd också redovisa hur *elkvaliteten* har utvecklats i transmissionsnät, regionnät och lokalnät med avseende på *spänning, frekvens och övertoner*.

- Energimarknadsinspektionens lagstadgade redovisning av leveranssäkerheten behöver kompletteras med en övergripande redovisning av hur elkvaliteten i transmissionsnät, regionnät och lokalnät utvecklas med avseende på spänning, frekvens och övertoner.

Anslutning av ny elproduktion

Kraftsystemet har ett underskott av elproduktion i de södra delarna av landet medan norra Sverige har ett överskott. Ur kraftsystemets perspektiv är det bästa om ny produktion etableras i söder. När elproduktionen finns nära användarna minskar investeringsbehoven i transmission såväl som överföringsförlusterna. Det ökar också robustheten och kraftsystemets möjligheter att fungera i andra drifttillstånd än normaldrift. Ur ett kraftsystemperspektiv gör det störst nytta om planerbar synkron produktion tillförs, men även asynkron produktion ger ett positivt bidrag. Om det fanns mer elproduktion i södra Sverige skulle också möjligheten att föra över el från norr till söder i befintliga ledningar vara bättre. För att skapa ett kostnadseffektivt kraftsystem är det avgörande att det finns elproduktion i söder.

I elmarknadsförordningen, (EU) 2019/943, framgår det tydligt att det är prisbildningen som ska styra etablering av elanvändning och produktion. När fysiska hinder mot anslutning blir styrande är detta ett marknadsmisslyckande och ett brott mot förordningen. Medlemsstaterna ska enligt förordningen övervaka resurstillräckligheten och ges verktyg för att hantera bristsituationer. Här brister Sverige.

- Svenska kraftnät ska genom sin tariffstruktur och genom en marknad för stödtjänster styra lokaliseringen av elproduktion till de delar av elnätet där den gör störst nytta ur ett systemkostnadsperspektiv.

I norra Sverige har elpriset vid flera tillfällen sjunkit väldigt lågt samtidigt som priserna i södra Sverige har varit betydligt högre. Överföringskapaciteten söderut är inte längre tillräcklig. Det gäller särskilt när produktionen i vindkraften är hög. Vindkraftutbyggnaden undergräver härigenom lönsamheten i den vattenkraftsproduktion som fanns på plats sedan tidigare. Vid nyanslutning av elproduktion gäller en ”djup” princip för de kostnader som uppstår på grund av anslutningen. Den som nyansluter ska genom sin anslutningsavgift stå för alla kostnader som uppstår i elnätet. Detta gäller alla kraftslag, inklusive havsbaserad vindkraft. Att överföringen mellan norr och söder har blivit en flaskhals visar att den principen inte har tillämpats i tillräcklig utsträckning.

- Alla kraftslag ska vid nyanslutning stå för de kostnader som uppstår i kraftsystemet. Detta gäller även havsbaserad vindkraft.

Nyansluten och moderniserad elproduktion måste leva upp till de europeiska anslutningskraven, (EU) 2016/631, och till kraven i Energimarknadsinspektionens föreskrift 2018:2. Det är nätägarens ansvar att säkerställa att kraven är uppfyllda. Det ska verifieras genom provning.

Vidare behöver nyansluten produktion, i enlighet med anslutningskraven och kraven om elberedskap, uppfylla de krav om styrbarhet och observerbarhet som gäller för respektive anläggningsslag för att kunna delta i normaldrift så väl som nöddrift och återuppbyggnadstillstånd. Detta kräver kontrollrum, styrsystem och IT-säkerhetslösningar. De här frågorna är även av stor vikt för att uppfylla säkerhetsskyddslagstiftningen.

För att kraftsystemet ska fungera tekniskt och kostnadseffektivt är det avgörande att anslutningskraven efterlevs. Energimarknadsinspektionens tillsyn på området behöver bli avsevärt skarpare.

- Energimarknadsinspektionens tillsyn behöver förbättras för att kontrollera att anslutningskraven för elproduktionsanläggningar är uppfyllda.

Systemet med indelning av elproduktionsanläggningar i fyra kategorier, var och en med olika anslutningskrav och anslutningsavgifter, har lett till att producenter hellre ansluter flera små anläggningar än en stor. Detta får konsekvenser för elnäten.

- Energimarknadsinspektionen behöver ta fram en strategi för att motverka att stora anläggningar delas upp i flera små i syfte att kringgå anslutningskrav och avgifter.

Planering av kraftsystemet

Ledtiderna i kraftsystemet är långa. Oavsett om det rör transmissionsnät, stora synkrona generatorer eller vindkraftsparker handlar det regelmässigt om 10–15 år från det att projektet inleds till dess att den nya infrastrukturen är på plats. Det gör att vare sig politiken eller marknaden kan invänta att behovet uppenbarar sig i form av ökade samhälls-ekonomiska risker associerade med fel i elnätet eller genom att lokala kapacitetsutmaningar omöjliggör nyanslutningar. Det är uppenbart att kraftsystemet behöver planeras i förväg. Systemet behöver planeras för en viss överkapacitet för att möjliggöra nyanslutning utan orimlig väntan.

Att i förväg försöka förutse behoven kommer att innebära felaktiga avvägningar som driver kostnader. Alternativet, att investera för lite och för sent är dock mycket skadligt för samhällsekonomin. Kraftsystemet ska vara en drivkraft för tillväxten, det får inte begränsa densamma.

Elnätet har en betydligt längre livslängd än de flesta elproduktionsslag. Det gör att en samhällsekonomiskt effektiv utveckling av kraftsystemet av nödvändighet innebär att förändringar i nätet behöver göras långsamt.

Myndigheternas planering av kraftsystemet ska vara teknikneutral. Det är kraftsystemets behov och vad som krävs för att kostnadseffektivt producera och distribuera den el som samhället förväntas behöva som ska vara styrande.

Region- och lokalnätägarna har genom föreskrifterna i ren energi-paketet uppdraget att minst vartannat år sammanställa tioåriga nätutvecklingsplaner på samma sätt som Svenska kraftnät också gör. Dessa planer ska förutom att identifiera investeringsbehov i elnätet också redovisa hur efterfrågefleksibilitet, energilagring och andra lösningar kan användas som ett alternativ till investeringar i elnätet.

För att detta arbete ska bli effektivt och användbart på en aggregerad nivå behövs ledning från Svenska kraftnät kring hur arbetet ska genomföras. Nätägarna behöver också en nära dialog med länsstyrelserna i arbetet. Länsstyrelserna behöver ta en aktiv roll i planeringen. Slutligen behöver Energimarknadsinspektionen i samråd med länsstyrelserna och genom sin tillsyn säkerställa att arbetet genomförs på ett likvärdigt sätt över hela landet och att nätutvecklingsplanerna håller tillräckligt hög kvalitet.

- Intäktsregleringen behöver ses över för att säkerställa att region- och lokalnätägarna har ekonomiska förutsättningar att leva upp till sina nya roller enligt ren energi-paketet. Energimarknadsinspektionen bör få detta uppdrag.
- Länsstyrelserna ska ta en aktiv roll i planeringen av det framtida kraftsystemet.

- Svenska kraftnät ska bistå de regionala och lokala nätägarna med handledning kring vad nätutvecklingsplanerna ska innehålla och hur de ska skrivas.
- Energimarknadsinspektionen ska kontrollera att nätutvecklingsplanerna håller tillräcklig kvalitet.

Det behöver upprättas ett systemråd för att säkerställa att övergripande frågor i kraftsystemplaneringen tas om hand och som tar ansvar för samordning. I rådet bör nätägare på transmissions-, region- och lokalnivå samt kraftproducenter ingå.

Samverkan mellan Svenska kraftnät och region- och lokalnätsägarna behöver förbättras i syfte att harmonisera åtgärder på olika nivåer i kraftsystemet och att hitta kostnadseffektiva lösningar på de utmaningar som finns.

- Det behöver upprättas ett systemråd för att säkerställa att övergripande frågor i kraftsystemplaneringen tas om hand och samordnas effektivt.
- Samverkan mellan Svenska kraftnät och region- och lokalnätsägarna behöver förbättras.

Elnätsplaneringen

Flera av de grundläggande tekniska egenskaper som behöver finnas på plats för att kraftsystemet ska fungera är associerade med planerbara synkrona generatorer. I avsaknad av tillräcklig synkron produktion finns andra sätt att hålla kraftsystemet inom sina ramar, men det kräver ofta att flera olika insatser riktade mot respektive egenskap genomförs. Det gör att planerbar synkron elproduktion kan ses som ett nollalternativ till nätförstärkningar med tillhörande apparater för att tillhandahålla stödtjänster i tillräcklig omfattning.

Svenska kraftnät bör i sin investeringsplanering förhålla sig till nollalternativet för att kunna utvärdera kostnadseffektiviteten i investeringsplanen och det med den associerade behovet av att upphandla stödtjänster med scenariot att helt sonika tillföra planerbara synkrona generatorer på lämpliga platser i elnäten.

- Svenska kraftnät ska i sin investeringsplanering ta fram analyser som jämför elnätsinvesteringar med nollalternativet att tillföra ytterligare synkron produktion på de platser där den gör störst nytta.

Tillståndsprocesser och ledtider

Det är djupt bekymmersamt att det tar så pass lång tid att få ny elproduktion och ny elnätskapacitet på plats. Det behövs en rad insatser för att korta ledtiderna. En grundläggande princip ska vara att myndigheternas handläggning ska kunna ske parallellt med övrig hantering i projekten. Tillståndsgivningen ska inte behöva bli tidsstyrande i annat än i undantagsfall när det finns särskilda skäl.

Den som ansöker om att bygga elproduktion, elnät eller annat som behövs för att kraftsystemet ska fungera ska mötas av en professionell och serviceinriktad stat som anstränger sig för att hanteringen ska vara effektiv. För att tillståndsprocesserna ska bli effektiva krävs att ansökningar är fullständiga och att myndigheterna besitter den kompetens som krävs för att hantera dem. Detta i sin tur kräver att det finns en möjlighet till dialog för leverantörer och potentiella sökande innan en ansökan lämnas in. Det gäller särskilt när ansökan avser ny teknik.

- En grundläggande princip i statens tillståndsgivning är att den ska vara så pass effektiv att den inte blir tidsstyrande för den sökande.

Elnätstariffer

Kostnaden för transmissionsnätet

Sverige har idag ett omfattande elöverskott mätt på årsbasis. Elexporten är stor. Elexporten är en förutsättning för att ny elproduktion i Sverige ska ha någon egentlig klimatnytta idag. Först när elen exporteras till en plats och vid en tid där den ersätter elproduktion med fossila bränslen gör den klimatnytta.

Vidare behöver den tillkommande produktionen exporteras för att hitta kunder. Den befintliga elproduktionen inom landet räcker för behoven under årets allra flesta timmar. När elkonsumenterna i Sverige ökar kan det här tänkas ändras, men idag har vi ett stort elöverskott under de flesta av årets timmar.

Det svenska transmissionsnätet byggdes från början för att föra över vattenkraftens produktion till elanvändarna i södra Sverige. I stora delar av Europa var utvecklingen en helt annan. Där byggdes kondenskraftverk eldade med fossila bränslen i närheten av elanvändarna. Transmissionsnätet blev snarare ett verktyg för handel mellan olika områden än ett verktyg för överföring av stora volymer el.

I Sverige var kostnaderna för transmissionsnätet länge jämnt delade mellan användarna och producenterna medan det i Europa var vanligare att användarna betalade för transmissionsnätet. Sverige har idag en fördelning där användarna står för en betydligt större del av kostnaderna för transmissionsnätet än producenterna. Producenternas andel har minskats då det ansetts att det är en konkurrensnackdel för svenska producenter gentemot de europeiska att producenter i Sverige bidrar till finansieringen av transmissionsnätet.

Vi befinner oss nu där all tillkommande elproduktion behöver gå på export och således inte är tänkt för svenska elanvändares behov. I den mån det behövs mer elproduktion för att möta behov inom landet ligger det helt i producenternas händer att besluta om var den tillkommande produktionen ska etableras. Elanvändarna har mycket lite inflytande och kan således inte påverka hur tillkommande elproduktion driver kostnader för nätutbyggnad. Den produktionen som just nu byggs finansieras till allra största delen av utländska investerare och – åtminstone i dagsläget – behöver elen exporteras för att hitta kunder. Hårdraget är transmissionsnätet en angelägenhet för producenterna. Det står dem fritt att bygga ut elproduktion i kundernas närhet eller välja att bygga den långt bort och därigenom skapa ett behov av högspänd transmission över stora avstånd. Investeringarna i transmissionsnätet utgör idag i praktiken en subvention till elexporten.

För att beslut kring nyetablering av elproduktion ska bli samhällsekonomiskt rationella är det viktigt att kostnaden för transmissionsnätet och för exporten till andra länder på ett transparent sett synliggörs vid investeringsbeslutet. Till en del är det här hanterat genom anslutningsavgifterna till transmissionsnätet, men en förskjutning av kostnaderna mot producenterna är nödvändig.

- Kostnaderna för transmissionsnätet bör till största delen bäras av elproducenterna.

Tillkommande kostnader av en ökande andel väderberoende elproduktion

När andelen synkron planerbar produktion minskar uppstår ett behov av olika stödtjänster för att garantera kraftsystemets robusthet både i normaldrift och skärpt drift. Det uppstår också nya behov för att kraftsystemet ska fungera i nöddriftsituationer och för att systemet ska kunna återuppbyggas efter ett nätsammanbrott.

De kostnader som uppstår måste synliggöras och fördelas genom nivån på anslutningsavgifter för nya anläggningar och genom de krav som ställs för anslutning. Det gäller alla produktionslag. Om kostnaderna inte synliggörs och fördelas kommer den samhällsekonomiska kostnaden för kraftsystemet att bli onödigt hög genom att balansen mellan olika energislag blir inoptimal och genom att samhällets kostnader för fel som uppstår i elnätet blir högre än de skulle behöva vara.

- Kostnader som uppstår i kraftsystemet ska synliggöras så att de kan allokeras till den som orsakat dem eller i fallet med kollektiva nyttigheter fördelas bland de anslutna.

Transparens i elnätstariffer

Framför allt privatpersoners rörliga elnätstariff är ofta högre än vad som är motiverat utifrån nätägarnas rörliga kostnader för elleveransen. En hög rörlig abonnemangskostnad motsvaras egentligen bara i vissa ansträngda situationer, när elnätet är en trång resurs, av en motsvarande kostnad. Under övrig tid ger den höga rörliga delen av avgiften incitament för enskilda kunder att agera irrationellt utifrån ett systemkostnadsperspektiv. De kommer att konsumera mindre el än vad som vore samhällsekonomiskt rationellt. Utöver den ekonomiska effekten är det här olyckligt ur ett klimatperspektiv. Svensk elmix är i det närmaste klimatneutral, medan alternativen till att använda el sällan är det. Tarifferna för elnäten ska vara utformade så att de bättre motsvarar faktiska rörliga respektive kostnader samtidigt som de har effekten av att ta betalt för trängsel i elnäten.

- Alla typer av elnätstariffer ska på ett transparent sätt avspegla rörliga respektive fasta elnätskostnader samtidigt som de är utformade för att undvika trängsel i elnäten.

Tariffer för energilagring

Tarifferna för anslutning till transmissions-, regional- och lokalnät är generellt inte anpassade för anslutning av lagringsanläggningar. Då en lagringsanläggning ur elnäts synpunkt både är en konsument och en leverantör av el kan anläggningen drabbas av både tariffen för elanvändning och tariffen för elleverans, vilket kan bli mycket kostsamt. Det behöver tas fram separata anslutningstariffer för lagringsanläggningar då dessa vare sig är att betrakta som elanvändare, elproducenter eller både och.

- Nätägarna behöver ta fram specifika tariffer för lagringsanläggningar som komplement till de tariffer som idag finns för producenter och konsumenter.

Energilagring

Stort hopp sätts till utvecklingen av olika tekniker för att lagra el. I det svenska kraftsystemet finns redan mycket omfattande lagringsmöjligheter i vattenkraftens magasin. Men om andelen väderberoende produktion ska kunna fortsätta öka krävs antingen mer lagring eller fossilfri planerbar produktion som kan täcka upp vid behov. Då det råder

stor enighet om att vattenkraften ska fortsätta ha en viktig roll innebär det konkret för det svenska systemet att behovet av kärnkraft minskar. Om inte kärnkraften kan byggas ut kostnadseffektivt är det rationellt att istället bygga ut mer lagring. Hur balansen mellan lagring och kärnkraft i det framtida svenska kraftsystemet kommer att se ut beror av hur kostnaderna för de två kommer att utvecklas. Det är i samhällets intresse att underlätta för både lagring och kärnkraft. När båda har låga kostnader blir kostnaden för samhället låg. Energilager kan också under en begränsad tid tillhandahålla flera av de stödtjänster kraftsystemet är i behov av.

Runt om i världen är det i praktiken en kombination av väderberoende elproduktion och reglerbar produktion i form av fossil gas som växer fram. Lagring har en mycket ringa betydelse. I viss mån går även Sverige i den här riktningen genom att vårt kraftsystem när andelen väderberoende elproduktion växer blir alltmer beroende av att kunna importera reglerförmåga från fossil kraftproduktion i grannländerna. Denna utveckling måste dock motverkas, vilket talar för att lagring och kärnkraft kommer att få stor betydelse i ett system där en stor del av elproduktionen är väderberoende.

Olika lagringstekniker

Sveriges största lagringsanläggning (utöver den konventionella vattenkraften) var pumpkraftverket Juktan som kunde lagra 24 GWh. Stationen kunde leverera 300 MW till nätet i över tre dygn innan vattenmagasinet sinade. Det innebär att lagringskapaciteten var ungefär 100 gånger större än de största batterilagren i världen idag. Stationen byggdes dock om till ett konventionellt vattenkraftverk då den inte var lönsam att driva som pumpkraftverk. Detta illustrerar att lagringsanläggningar har en tuff konkurrenssituation gentemot planerbar elproduktion. Men det finns rimliga åtgärder som skulle göra att lagring skulle användas mer samhällsekonomiskt effektivt än idag.

Som nämnts ovan behöver nätägarna ta fram specifika tariffer för lagringsanläggningar som komplement till de tariffer som idag finns för producenter och konsumenter. Det behövs också en teknikneutral marknad för systemtjänster där lagringsanläggningar ska kunna delta. Om dessa två åtgärder räcker för att åter ta Juktan i drift sänder det en signal till investerare att det kan vara av intresse att bygga mer lagringskapacitet. De batterilager som redan idag ibland installeras som en del av solcellsinstallationer är en mycket dyr form av lagring som idag är långt ifrån att kunna konkurrera med planerbar produktion eller med pumpad vattenkraft. Batterierna har också en betydande klimatpåverkan över sin livscykel. Dock har kostnadsutvecklingen för batterier det senaste decenniet varit mycket positiv med snabbt fallande priser. Mycket av prisnedgången kan förklaras med engångseffekter, men en fortsatt om än långsammare nedgång är att vänta.

Med teknikneutrala villkor för olika lagringstekniker och för lagring i förhållande till andra lösningar kommer marknaden att välja ut den kombination av teknik som mest effektivt svarar mot kraftsystemets behov.

Stödtjänster

För att upprätthålla kraftsystemets robusthet och leveranssäkerhet när andelen planerbar synkron produktion minskar behöver ett antal fysikaliska egenskaper i systemet upprätthållas på andra sätt än som tidigare genom egenskaper hos de synkrona generatorerna. Det görs, beroende på vilken egenskap det gäller, bäst antingen genom att Svenska

kraftnät och övriga nätägare installerar teknisk utrustning, eller genom att Svenska kraftnät upphandlar de stödtjänster som behövs av aktörer på marknaden.

Utöver de stödtjänster som behövs för att hålla kraftsystemet i normaldrift behövs även ett antal stödtjänster som utgör avhjälpande åtgärder, systemskyddsåtgärder och återuppbyggnadsåtgärder. Kraftsystemet ska fungera i alla drifttillstånd. Det är oftast inte normaldrifttillståndet som är det mest utmanande och som styr hur systemet behöver vara utformat eller vilka stödtjänster som behöver upphandlas.

Stödtjänsternas utformning och handeln med dem måste helt och hållet utformas utifrån kraftsystemets behov. Hela syftet med stödtjänsterna är att säkra och sänka kostnaderna för systemets leveranssäkerhet. Det har dock redan höjts röster för att stödtjänsterna ska utformas så att det blir mer intressant för specifika kraftslag att leverera dem. Syftet är då något annat, vilket måste motverkas.

- Marknaden för kraftsystemets stödtjänster behöver utvecklas till att omfatta en större del av kraftsystemets behov.
- Stödtjänsterna och handeln med dem ska utformas enbart utifrån kraftsystemets behov.

2 Elmarknaden

Prisområden

Elområdena är viktiga för att effektivt prissätta el och undvika bristsituationer. När pris-signalen når fram till användaren bidrar prisområdena till en effektiv elanvändning och resursallokering. Elprissignalen ska också styra etableringen av ny elproduktion, vilket har fungerat dåligt i Sverige.

Svenska kraftnät behöver börja använda sig av prisområdesverktyget mer aktivt. Enligt elmarknadsförordningen, (EU) 2019/943, ska prisområdesindelningen baseras på ”långsiktiga, strukturella överbelastningar i överföringsnätet”. Det får inte finnas sådana begränsningar inom ett prisområde. Den lokala kapacitetsbristen i delar av landet gör att det finns anledning för Svenska kraftnät att utvärdera prisområdesindelningen (enligt förordningens artikel 14.7). Inom SE3 finns till exempel både områden med gott om kapacitet och områden där nyanslutningar inte kan garanteras. En fungerande marknad kräver en viss flexibilitet i prisområdena så att verkliga fysiska begränsningar i rimlig mån avspeglas i marknadsindelningen.

Prisområdena är länken mellan det fysiska systemet och elmarknaden. Det ingår redan i Svenska kraftnäts uppgifter enligt elmarknadsförordningen, (EU) 2019/943, att ”maximera effektiviteten och ändamålsenligheten” i dagen före- och intradagshandeln med el. Då ingen översyn av prisområdena har skett trots de fysiska begränsningarna och trots att det åligger Svenska kraftnät menar vi liberaler att riksdagen bör tillkännage för regeringen att en översyn behövs.

- Energimarknadsinspektionen bör i samråd med Svenska kraftnät göra en översyn av indelningen av Sverige i fyra prisområden.

Förbrukningsflexibilitet

Oavsett kraftsystemets utformning och oavsett sammansättningen av energislag på produktionssidan är det rationellt att bygga in en viss flexibilitet i efterfrågan. Flexibiliteten kan bestå i att konsumtion flyttas i tiden eller genom att användaren väljer att inte använda energin alls. Båda typerna av flexibilitet har en påverkan på användarens frihet, bekvämlighet och möjlighet att bedriva sin verksamhet, men båda kan på marginalen bidra starkt till ett kostnadseffektivt energisystem.

Alternativet till flexibilitet på användarsidan är givetvis att flexibiliteten finns på produktionssidan i form av planerbar produktion eller i lager. Produktionsresurserna och lagren kan finnas antingen nära användarna eller till och med i andra länder. Även om variationer i elanvändningen och i produktionen ofta mest rationellt hanteras genom handel mellan länder behövs ändå alltid någonstans i systemet en flexibel produktion eller konsumtion som kan reagera på prissignalen.

För oss liberaler är det helt centralt att all flexibilitet i energianvändningen sker på frivillig basis. Användaren väljer att vara flexibel för att fördelarna överväger nackdelarna för den enskilde. Vi motsätter oss regelverk som till exempel kräver att elektriska apparater eller elbilsaddare ska agera flexibelt på egen hand utanför användarens kontroll. Då den typen av krav beslutas på EU-nivå är det avgörande att regeringen bevakar frågan.

- All flexibilitet i elanvändningen ska vara frivillig.
- Det ska inte finnas krav på att apparater ska vara utformade för att kunna variera sin elanvändning utom användarens kontroll.

Elpriset

Att elpriset varierar i tid och rum är naturligt och fyller en viktig funktion. Investeringar i elproduktion likväl som investeringar som driver elanvändning styrs genom prissignalen geografiskt till de platser dit det är rationellt att genomföra investeringarna. Prisvariationerna i tid ger också producenterna incitament att genom ökad produktion avhjälpa bristsituationer. På motsvarande sätt har elanvändarna incitament att minska eller flytta sin konsumtion när priset är högt. Flexibilitet i energianvändningen skapas genom att priset varierar.

Samtidigt är prisvariationer en signal om att det förekommer bristsituationer. Medan små prisvariationer är sunda så tyder kraftiga prisvariationer på att bristerna är allvarliga. Allvarlig brist på el i tid eller rum orsakar skador i ekonomin som inte nödvändigtvis prisas in av elmarknaden. Vid ett tillräckligt högt pris kommer användarna att välja att sluta använda energi. Vi får dock inte låta det gå så långt att människor hamnar i energifattigdom. Syftet med kraftsystemet och energisystemet i stort är att leverera den energi människor och företag behöver. Energisystemet måste anpassas efter deras behov. Ingen människas liv ska behöva begränsas av brist på energi.

Kraftsystemet måste vara utformat så att marknadskrafterna har möjlighet att agera för att jämna ut priset. Statens myndigheter har också en roll i att genom sin planering, investeringar och köp av stödtjänster motverka stora prisvariationer.

- Kraftsystemet ska utformas så att människor har råd att använda den el de behöver och så att företag har konkurrenskraftiga villkor.

- Stora prisvariationer är inte önskvärda. Myndigheterna bör agera för att undvika dem.

Idag har användarna på elmarknaden ofta dåliga möjligheter att reagera på elpriset, vilket är samhällsekonomiskt ineffektivt. Kunderna måste, när det gynnar dem, kunna anpassa sin efterfrågan efter variationer i elpriset annars försvinner en stor del av poängen med prissignalen. Samtidigt måste kunderna alltid kunna få tillgång till både el och andra former av energi om de är beredda att betala för den.

För att det här ska fungera samhällsekonomiskt effektivt krävs att energi och energidistribution är transparent prissatta så att fasta och rörliga kostnader i kraftsystemet på ett tydligt sätt är kopplade till fasta och rörliga priser hos användaren. Det i sig hindrar inte att aktörer på marknaden tar över andra aktörers risk till exempel genom kontrakt med fasta priser.

Elmarknadshubben

Arbetet med att införa en elhandlarcentrisk modell och en ”elmarknadshubb”, ett centralt it-system där stora mängder information samlas, inleddes 2015. Utvecklingen av hubben ”pausades” av Svenska kraftnät i september 2020. Svenska kraftnät motiverar beslutet med att det behövs lagstiftning innan projektet kan gå vidare och att den ser ut att dröja.

Sedan beslutet om den elhandlarcentrisk modellen fattades har förutsättningarna förändrats. Det kloka i att samla all information om elanvändningen har ifrågasatts. Bland annat har Försvarmakten framfört mycket tydlig kritik i sitt remissvar. Det har också genom ren energi-paketet kommit nya regelverk som hanterar mycket av den otydlighet i roller och ansvar som tidigare funnits. De problem den elhandlarcentrisk modellen var tänkt att rätta till framstår inte längre som så allvarliga att de motiverar de nackdelar modellen för med sig.

Arman Teimouri (L)

Johan Pehrson (L)

Lina Nordquist (L)

Christer Nylander (L)

Allan Widman (L)

Maria Nilsson (L)

Gulan Avci (L)

Mats Persson (L)